

О М.Шкетан лүмеш марий кугыжаныш драме театрлан 100 ий вашеш MORCO ВЕЛЫН ЧОЛГЫЖШО ШҮДЫРЖӖ

Пүртүс кажне икшывыланак ойыртемалтше усталыкым ок пу. А Анисия Федоровалан, векат, шочмыж годыммак артист лияш санташтыже возалтын.

Алима шүжаржын шарныма-шыж гыч: "Ожно вет ұдырамаш-влак азам мӧнгыштӧ ыштеныт. Пӧрткӧргыштӧ кызитсыла пружинан пушкыдо койкет мойн лийын огыл. Койко олмеш - пу олымбал. Мемнанат онам шарыман олымбална ыле. Авам Оня акам дене мӱшкыран лийын. Жап шуын, йӧсын чучаш тӱналынат, олымбаке возын. Содор гына павышка кувам ӱжын конденыт. Азат шочаш тӱналын. Павышка-лан толшо Раман куважат "Тиде, товат, артистак лиеш", ышталын. Тидын нерген ачам шуко гана воштылын каласкален".

Усталык пуралтеш гын, маска лүкеш але кугу мотор олаш шочметым ок ончо. Анисия Федорова шочмо Йыгын ялжат чодыра лонгаште верланен. Морко районшты тыгай ялже шагал огыл. Тудо 1930 ий 26 мартыште вич шочшан кресаньык ешеш шочын. Эн кугу изже, Санюк, ош тӱням 1924 ийыште ӱжын, машина дене мастарын урген моштен, ял калыкымат чиктен. Маруся акаже 1926 ийыште шочын, тале бухгалтер лийын, Красноярскийыч илаш каен да тушанак ешым чонен. Миклай 1928 ийыште артист лияш шонен, но шонымыжо пукталтын огыл, Моркышто ДОСААФ райком председателлан ыштен. Алима шүжарже тунемше лийын, ялыште бригадирланат, учетчикланат шуко ий дене тыршен. Шужен шинчаш огыл манын, эре кычалыныт, амалакденыт. Нолго шӱмлан коштын. Ниялме шӱмым тыгыдын руэн, конгаш коштен, шуареш шуарвондо дене шурен, пуйто лажашып савыренят. Вара авашт, эгерче гайым ыштылын, конгаш

лиыш тунемаш пура. 1952 ийыште тунем пытарымеке, М.Шкетан лүмеш Марий кугыжаныш драме тетрыште кумло ий пашам ышта. Шке мастарлыкше дене шуко марий ұдырамашын чурыйжым, кап-кылым, кӧргӧ чоным тудо тӱрлӧ образ гоч почын пуэн. Изи эпизодыштат, иктаж мынар мутым пелештымаштат, геройын образшым келгын почын ончыктен. Налаш С.Чавайнын "Мӱкш отар" музыкальный драмыжым. Епсей дене вашлиймаш сценкым ӱдыр туге сӱретлен ончыктен, тудын чоя да ушан улмыжым ик-кок шомакым пелештымыже да койышланен савырналтымыз гочак почын пуэн кертын. Вара Юрий Петуховын "Талукуышто коло сӱан" спектакльыштыже його ӱдыр Фрося

Павышка кува ала-мом юватылын дыр, шыжынат шуктен огыл, аза кӱварваке камвозын. Ачам, кӱварвач азам налшыжла, "Шочын возынак тӧрштылаш тӱналын гын, ох, тиде артистак лиеш" манын шыргыжа-лын.

рольжым модын. Тиде рольым туге мастарын чонен кертымж нерген каласаш шомакат ок сите, тунар ӱшандарыштын модын, гастроль дене яллашке лекмышт годым калык "Йолагай ӱдырлат толын мо?" йодыныт. Ӱдырамашын образым чонымаштыже секретше тушто: Анисия Федорова сценыште авторын текстшым лудын ойлен огыл, а пьесыште ончыктым о илыш дене илен. Утларакше комический рольлаште модын, пуйто мыскара образым чоңашак шочшо артист лийын.

мыскара койыш дене ойыртемалтын. Артист але театрысе пашаен-влак кокла гыч иктаж-кудыжым пародироватлаш тӱналын гын, утен каен воштылыныт. Икманаш, илышыште мо ужо-колмыжым пеш лачымын ончыктен моштен.

Алима шүжаржын шарныма-шыж гыч: "Театрыште ышташ тӱналмекше, гастроль дене коштышытла, ялышкына пурде огыт кай ыле. Ме артист-влаклан под-когылым ыштен пукшена, нуным мончаш олтен пуртена, ял калык унала нангайш толаша. Акам отпукыш толмыж годымат нигунам каналтен шинчен огыл. 50-ше ийлаште пасушто шурным кид дене тӱредме. Отпукышто улмыж годым Оня акамат полша коштын. Икана ала-кузе чыла деч почеш кодынна. Акам мо, артист вет - ял

тыт. А ме: авам, изай да мый - тиде жапыште лупшена веле, тӱредына. Ончык эртыше-влак дене тӧрлийна. Акамым колыштшо-шамыч кокла гыч ала-кудыжын ушешыже возын да кычкырал колтен: "Ончыза-ян, Оня мемнан ондалышыс". Чылан веран-верышкышт куржыныт. Ег-влаклан тунам пеш келшен, икте-весьлан полшен иленыт. Пасуэш шкетнам коден, садак огыт кай ыле. А тунам Оня акам лӱмын тугай мыскарам ыштен, икманаш, шке вий дене ял калыкым поктен шуаш мемнан ешлан полшен.

Тудын кажне шомакше мыскара шӱлышан ыле. Адак пеш чот кушташ тале улмыжым шарнем. Но мураш тале ыле маным ом керт.

Нигунам черле коштым-жым, тидем коршта, тудем коршта манмыжым ом шарне. Суртгӧргӧ сомылым ышташ тӱналеш гын, тул гай: ушкал лӱштымет, кӱнчыла шӱдырмет, вынер кумыет. Поснак индеш ниян йыдалым ышташ ойыртемын мастар ыле. Театрланат ыштылын. Икана спектакльыште мо-даш йыдал кӱлын да ала-кудо артистшылан ышташ кӱштымӧ улмаш. Тудыжо жапым так шуйкален коштын. Акам, тебе тыге кӱлеш маншыла, налын да саде индеш ниян йыдалыштым ыштен пыштен. Артист-влак толмышт годым йыдал нерген воштыл-воштыл каласкаленыт. Мом ойлаш, акамже талак ыле. Шарнем, мӧнгыштӧ кок акам да изам йыдалым ышташ шинчыныт. Чылашт деч ончыч Оня акам ыштен шуктен.

Чонжо дене тудо пеш поро ыле. Палангай уремыште илымыж годым мемнан вел гыч мий-

ен йочалан уло шӱм шокшыжым пӧлеклен. Моло йоча деч сайын чиктен, пукшен, порылыклан туныктен, йолӱмбаке шогалтен. Кызыт Йошкар-Олаште уныкаже да уныкажын икшывыже-влак илат.

Роль шотышто Федорова эре мыскара роль-влакым гына огыл модын. Мутлан, Шкетанын "Ачийжат-авийжат" спектакльыште Ведесан образшым туге келыштарен модын - ончен ӧрат. Икманаш, кычалше артист. Кажне рольышто, кеч комический але драматический, тудо садак аламом тугайым илыш дене келышым верештеш да рольыштыжо кучылтеш ыле. А мыскара койышым тудлан пӱртӱсак пуэн. Южо ег иктаж-кӧлан але иктаж-молан шыдешкат, так оваргыл коштын, а тудо ойла-ойла да лыт-лытлыт воштыл колтен. А ойлаш моткоч кертын. Тудын ойган але йӧсӧ татшымаат пален от шукто. Ойгыжо, конешне, тудынат лийын. Мыскара койышан ыле манына гынат, паша деке моткоч тӱткын ончен.

Марий АССР-ын сулло артист-кыже, республикысе Кугыжаныш премийын лауреатше Анисия Федорова Федорова ош тӱняште улыжат 52 ийым илен. Спектакльым ончыктен толмышт годым шоферын йончылышыжлан верчын автобус кумыкталтын да костюм-влакым опташ кондышмо кӱртньӧ яшык Онисам пызырен пыштен. Шодыжым кӱртньӧ яшык чот сусыртен, эше кок ӧрдыжлужо пудырген. Азап 1980 ий 30 июньышто лийын. Ӑрдыжлужо тӧрланымеке, Анисия эмльмвер гыч лектын, сценыште модаш тӱналын. Аварий деч вара ият пелым веле илен. Чот тӱкнымылан шодыжо эмганен. Вара, тӧрланен керте, рак чер авалтен. Кенета кертыме лийын, ныл тылазе гыч ош тӱня дене черверласен. Уста айдемын пашаже.

жашыш савыреныт. Бара авашт,
эгерче гайым ыштылын, конгаш
пыштен луктын пукшен. Неле,
йөсө пагыт лийын гынат, икшыве-
влак икте-весылан энертен, кел-
шен иленыт.

1948 ийыште Анисия И.С.Па-
лантай лүмеш театральный учи-

то мыскара образым чонашак
шочшо артист лийын.

Айдеме семын могай улмы-
жым каласаш гын, моткоч поро-
чонан лийын, нигунам нигөлан
сырен, шыдешкен коштын огыл.
Тидымат палемдыман: илышыш-
тыжат, сценыште модмыж гаяк,

тукана шак кузе шак дот шотеш
кодынна. Акам мо, артист вет - ял
калыкын, туддек лишкырак
лийын, тидым-тудым палымыже
шуын. Акам нунылан тюрлым ой-
лыштеш, каласкала, пуйто изирак
концертым ончыкта. Ен-влак рү-
үж да рү-үж воштылын колыш-

ыле. Палантай уремшыте илы-
мыж годым мемнан вел гыч мийы-
ше-влак эре тудын пачерешыже
шогалыныт. Нигөмат пукшыде-
йүктыде луктын колтен огыл".

Анисия Федоровнан порылык-
шо нимучашдыме лийын, шкалан-
же юмо икшывым пуэн огыл гын,

пылтылзе гыч ош туна дене те
верласен. Уста айдемын пашаже,
тудын модмо рольжо-влак кызы-
тат огыт мондалт. Шукынжо ту-
дым пример шотеш шындат.

Морко рүдө книгагудысо
материал-влак негызеш
Жанна ИВАНОВА ямдылен